

Rijk taalonderwijs over de grenzen heen

Lessenseries rondom
gesprekken voeren

Anne-Christien Tammes &
Hanna Kuijs

Workshop LNT

Donderdag 5 oktober 2023

slo

Stephan van Leiden –
_photographer

slo

/ Overzicht domeinen, subdomeinen en kerndoelen Nederlands primair onderwijs

Domein	Subdomein	Kerndoel
Overstijgend		1. Taal- en leesomgeving 2. Taal in de leergebieden
A Communicatie	A1 Taal-vaardigheid	3. Begrijpend luisteren, lezen en kijken 4. Doelgericht spreken en schrijven 5. Creatief taal gebruiken 6. Schrijven om te leren 7. Bronnen onderzoeken 8. Bronnen verwerken 9. Reflecteren op taalactiviteiten
	A2 Interactie	10. Doelgericht gesprekken voeren 11. Gesprekken voeren om te leren
B Taal	B1 Taal als systeem	12. Vorm en betekenis beschouwen 13. Schriftelijke taalverzorging
	B2 Taal en individu & maatschappij	14. Talige identiteit 15. Taalvariatie 16. Taalverandering
C Literatuur	C1 Literatuur als systeem	17. Inzicht in verhalende teksten 18. Verkennen van literaire genres
	C2 Literatuur en individu & maatschappij	19. Leesvoorkeur 20. Functies van literatuur

Kerdoel II	Gesprekken voeren om te leren
Doelzin	De leerling voert gesprekken om tot kennisopbouw, begrip of een aanpak te komen.
Het gaat hierbij om	• constructief laten verlopen van gesprekken met behulp van gespreksconventies; • verwoorden van gedachten, inzichten en kennis over concepten, verschijnselen en aanpakken; • vragen om en antwoorden op verzoek om toelichting, verklaring of verificatie; • analyseren van informatie en perspectieven; • beargumenteren en samenvatten van standpunten, opgedane kennis, beslissingen of gekozen aanpak.
Te denken valt aan	• filosoferen over het gebruik van verschillende talen en taalvariëteiten in verschillende contexten; • bedenken van oplossingen voor een probleem uit een leergebied of het dagelijks leven; • verzinnen van het vervolg van een gezamenlijk gelezen verhaal; • gezamenlijk bepalen van de klassenregels.

Interactie is een basisvaardigheid

Basisvaardigheden:

Leesvaardigheid

Schrijfvaardigheid

Mondelinge taalvaardigheid (interactie) +

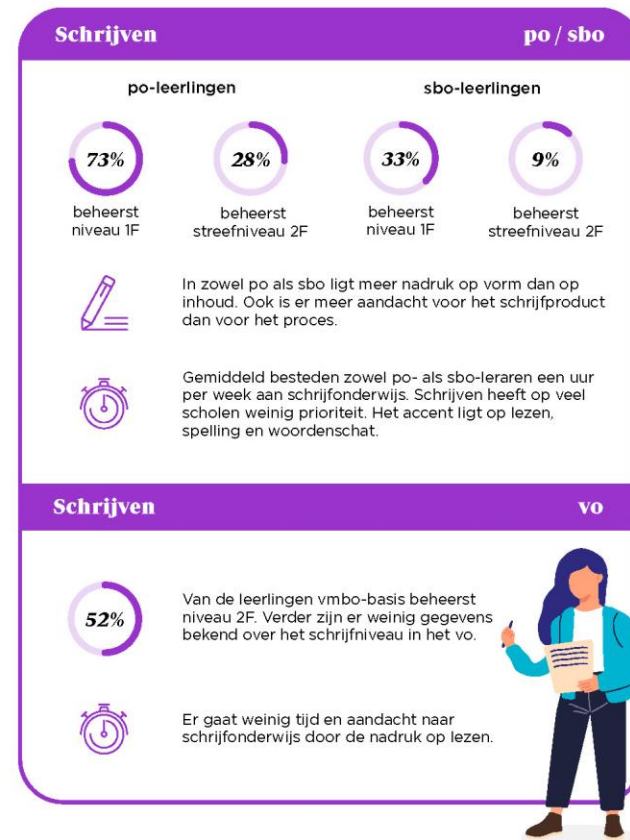
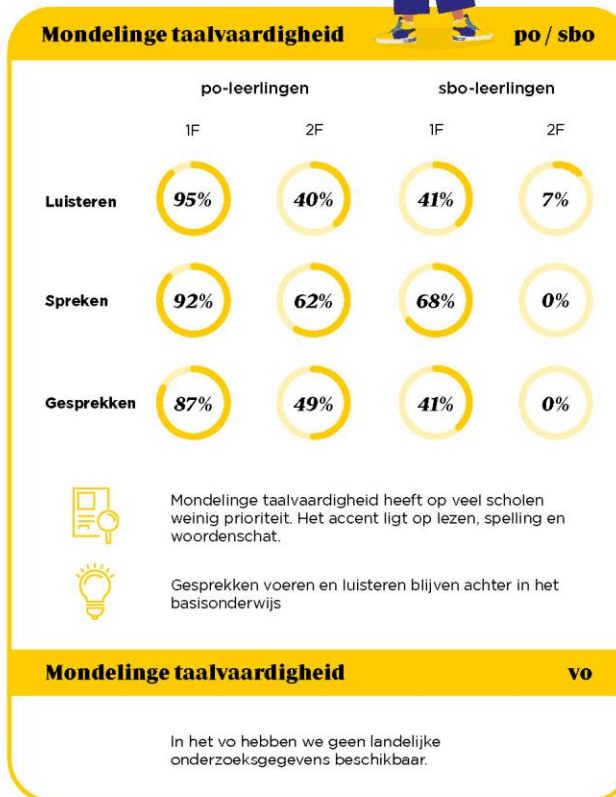
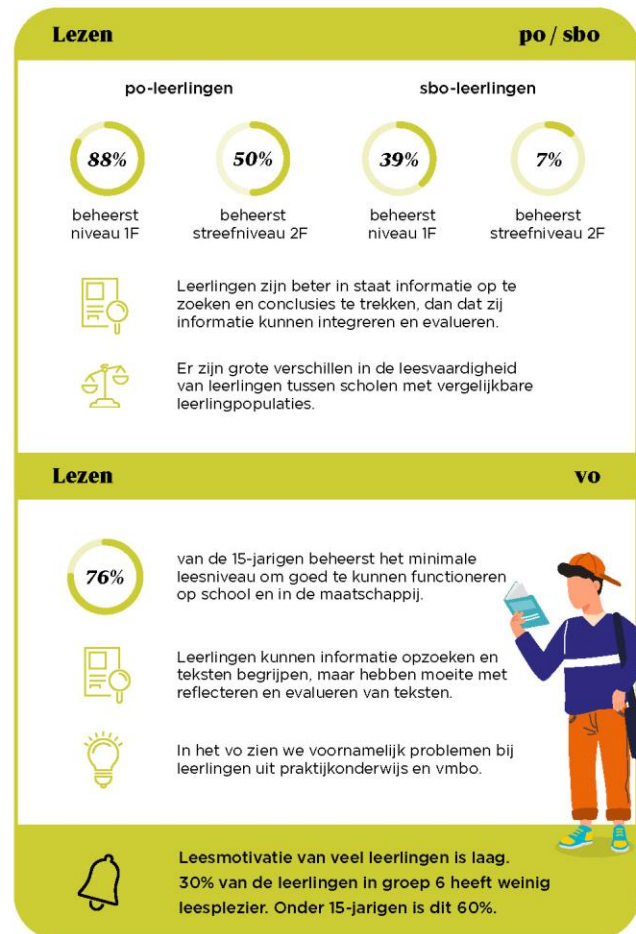
De **taalvaardigheden** die leerlingen als basis nodig hebben om te functioneren in het (vervolg)onderwijs en de samenleving.

Taal-Nederlands

Referentieniveaus beschrijven wat leerlingen moeten kennen en kunnen op het gebied van taal. De ambitie in het po is dat 85% van de leerlingen fundamenteel niveau 1F beheerst en 65% streefniveau 2F. In het vo is het streven dat leerlingen minimaal 2F beheersen voor de basisvaardigheden.

Taalbeschouwing en taalverzorging

po / sbo

beheerst niveau 1F

beheerst niveau 2F

Er gaat relatief (te) veel onderwijstijd naar onderdelen van taalverzorging, omdat dit een onderdeel van het leerlingvolgsysteem is.

vo

In het vo hebben we geen landelijke onderzoeksgegevens beschikbaar.

Taal-Nederlands

po

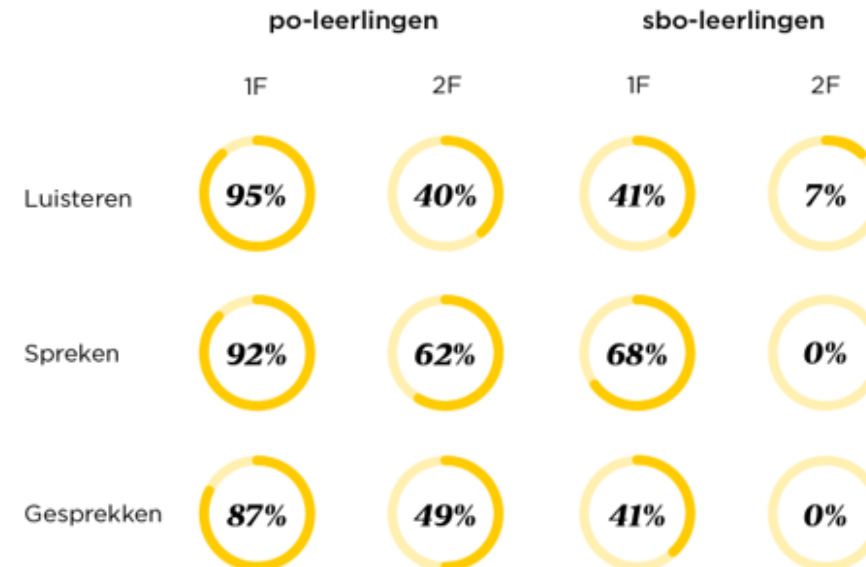
Ambitieniveau
65% 2F wordt
niet behaald.

vo

Geen landelijke
gegevens voor
het vo.

Mondelinge taalvaardigheid

po / sbo

Mondelinge taalvaardigheid heeft op veel scholen weinig prioriteit. Het accent ligt op lezen, spelling en woordenschat.

Gesprekken voeren en luisteren blijven achter in het basisonderwijs.

Mondelinge taalvaardigheid

vo

Voor het vo zijn er geen landelijke onderzoeksgegevens.

Gesprekken die de taal-, denk- en kennisontwikkeling stimuleren...

...zijn dialogen waarin leerlingen met elkaar en de leraar kennis opbouwen en zo al doende hun taalvaardigheid en denkvaardigheid ontwikkelen.

Gesprekken die de taalontwikkeling stimuleren:

- goed en begrijpelijk taalaanbod;
- adequate feedback;
- uitgebreide taalproductie van de leerling.

▶ zet het taalleermechanisme in werking

Gesprekken die de **denk- en kennisontwikkeling** stimuleren:

met elkaar redeneren en uitwisselen over een onderwerp vanuit verschillende **perspectieven** (denken over kennis en informatie)

→ draagt bij aan **begrip** over het onderwerp (kennis)

Taxonomie van Bloom

1. Onthouden	2. Begrijpen	3. Toepassen	4. Analyseren	5. Evalueren	6. Creëren
Informatie herinneren Herkennen, beschrijven, benoemen	Ideeën of concepten uitleggen Interpreteren samenvatten, benoemen, classificeren, uitleggen	Informatie in een andere context gebruiken Bewerkstelligen, uitvoeren, gebruiken, toepassen	Informatie in stukken opdelen om de verbanden en relaties te onderzoeken Vergelijken, organiseren, uit elkaar halen, ondervragen, vinden	Motiveren of rechtvaardigen van een besluit of gebeurtenis Controleren, hypothetiseren, bekritisieren, experimenteren, beoordelen	Nieuwe ideeën, producten of gezichtspunten genereren Ontwerpen, maken, plannen, produceren, uitvinden, bouwen
					
Kennis					

Kenmerken van deze gesprekken:

- kritisch, maar constructief deelnemen
- relevante informatie geven
- ieders ideeën zijn waardevol
- partners geven en vragen redenen
- overeenstemming proberen te bereiken
- redeneren is zichtbaar.

Exploratory talk van Mercer & Littleton (2013)

[Stephan van Leiden – photographer](#)

Stel, jij bent de burgemeester van [jullie woonplaats]. Waar zou je geld aan besteden?

Het klimaat op aarde verandert: de aarde wordt steeds warmer. Het ijs op de Noord- en de Zuidpool is aan het smelten. Daardoor komt het water in de zee steeds hoger te staan. En Nederland ligt heel laag...

Kenmerken van effectieve didactiek:

Krachtige kwestie

Het onderwerp daagt uit tot nadenken over een probleem of kwestie waar niet meer één antwoord of oplossing voor is.

Je viert je verjaardag in het park. Je hebt van alles gekocht en gemaakt, maar bent vergeten om naar het weerbericht te kijken. Vlak voordat de gasten komen, begint het te regenen...

Kenmerken van effectieve didactiek

Interactievaardigheden:

Bied ruimte voor actieve deelname	Stimuleer de kwaliteit van de inhoud
❖ Laat stiltes vallen	❖ Ga door op de inhoud van wat de leerling zegt
❖ Geef verbale en non-verbale luisterresponsen	❖ Probeer samen met de leerling(en) er achter te komen wat de leerling bedoelt
❖ Stel niet achter elkaar vragen	❖ Zet de leerlingen aan tot hogere orde denken en tot hoger niveau taalgebruik
❖ Doe af en toe een prikkelende uitspraak	❖ Breid inbreng van leerlingen inhoudelijk uit
❖ Nodig de leerlingen (non-verbaal) uit om op elkaar te reageren	

slo

Uitgangspunten Lessenseries

- Interactie
- Integratie met lezen en schrijven
- Integratie met andere vakken
- Rijke teksten
- Meertaligheid

slo

PO (GROEP 5-6)

Wat een talent!

Een lessenserie bij de handreiking *Interactie: gesprekken voeren om de taal-, denk- en kennisontwikkeling te stimuleren.*

Hoe voer je in je lessen gesprekken die de taal-, denk- en kennisontwikkeling van leerlingen stimuleren? Hoe verbind je die gesprekken betekenisvol met lezen en schrijven? Hoe benut je daarbij de kracht van meertaligheid? Deze lessenserie laat dat zien.

In de handreiking (eind 2023) lees je wat gesprekken zijn die de taal-, denk- en kennisontwikkeling van leerlingen stimuleren en hoe je ze voert als onderdeel van je onderwijs. Ook lees je wat dat vraagt van jou als leraar en van je leerlingen.

"Versterk de basisvaardigheden taal van jouw leerlingen"

Lesbeschrijving

Volg de pijl!

60 min

Les 1: Wat is talent?

De leerlingen verkennen wat talent is door een gedicht te lezen en erover in gesprek te gaan aan de hand van prikkelende vragen. De leerlingen bespreken elkaars talenten en maken een talentenmuur van de groep.

60 min

Les 2: Wat een talenten

De leerlingen verdiepen en verbreden het concept talent door een gesprek aan de hand van prikkelende vragen, het ontdekken van talenten van personages in boeken en het categoriseren van talenten.

60 min

Les 3: Anti-talent

De leerlingen gaan in gesprek over anti-talenten en welke (onverwachte) positieve kanten dat heeft. Ze verzamelen zo ideeën voor het schrijven van een gedicht over anti-talenten.

Les 4: Het talent van Richard Turere

60 min

De leerlingen lezen de rijke tekst over Richard Turere uit het boek *Wereldkinderen*. Met behulp van scaffolding en gesprekken werken ze aan hun begrip over de inhoud.

60-90 min

Les 5: Op verhaal komen #vertelling

De leerlingen gaan in gesprek over situaties waarin ze hun talent inzetten om anderen te helpen of blij te maken en schrijven een eerste versie van hun tekst.

60 min

Les 6: Eigen talent #vertelling

De leerlingen krijgen en geven feedback op de eerste versie van hun vertelling, herschrijven die en publiceren de tekst.

het **talent** (twee talenten) Als je ergens **talent** voor hebt, kun je daar zonder veel moeite erg goed in worden. Met een **talent** word je geboren. Mounia heeft **talent** voor tekenen.

Van Dale Junior woordenboek Nederlands

Het talent

Een talent is iets dat je leuk vindt, wat je voldoening geeft en maakt dat de tijd vliegt.

www.kindertalentfluisteraar.nl

This varkentje

There was this varkentje from Holland
And this varkentje had a dream.

Aandacht voor meertaligheid

Tip!

Geef leerlingen de ruimte hun thuistaal in zetten als ze dat willen. Leerlingen voelen zich veiliger en krijgen meer zelfvertrouwen. Ook kunnen ze zich concentreren op de inhoud. In de klassikale bespreking maak je samen de koppeling naar het Nederlands. Zo versterk je de thuistaal en de Nederlandse taal.

Varkentje wou turnkampioen worden, maar hem vrienden zeggen dat dat heel grappig is. Maar Varkentje was gewoon doorgaan.

Hij wil gewoon hem droom, dat gaat echt worden.

Je moet geloven, je moet eigenlijk je zelf ding doen (...)
Wat jij wil doen. Dan moet je in jezelf geloven eigenlijk.

Die verhaal laat zien, als iemand zeg iets, dat je niet moet luisteren naar hun, alleen doe je eigen ding.

Dat iedereen, zelfs een dier, zijn eigen talent mag bepalen.

/ Les 1: Wat is talent?

60
min

Verkennen van het concept talent

Leerlingen verkennen wat talent is door verschillende definities en een gedicht te lezen en te bespreken.

a. Definities

- Lees **de definitie van talent** in het Junior Van Dale woordenboek - dia 3. Vraag wie er in de klas ook een talent heeft, zoals Mounia.
- Lees de **definitie van talent** volgens de kindertalentfluisteraar - dia 4 en vraag leerlingen aan de hand daarvan naar hun talenten.

b. Gedicht *This Varkentje*

- Bekijk de **illustratie** - dia 5 en vraag wat dit met talent te maken heeft.
- Introduceer het gedicht *This varkentje* van Edward van de Vendel - dia 6. Vraag leerlingen wat hen opvalt in de taal van de eerste zinnen.
- Lees het gedicht voor - bijlage 1.
- Bespreek met de leerlingen wat de dichter met dit gedicht wil zeggen. Gebruik de denkroutine denken-delen-uitwisselen.
- Deel kopieën van het gedicht uit. Herlees het gedicht en vraag leerlingen mooie zinnen te onderstrepen.
- Laat leerlingen de mooie zinnen uitwisselen.

Ik vind een grappige stukje 'en dan
everyone kijkt naar je kont'

Ja, mijne ook!

En weet je waarom? Omdat kont is bil.

Ja, en dan kan iedereen zien.

Spreekhulp

Waar heb jij talent voor?

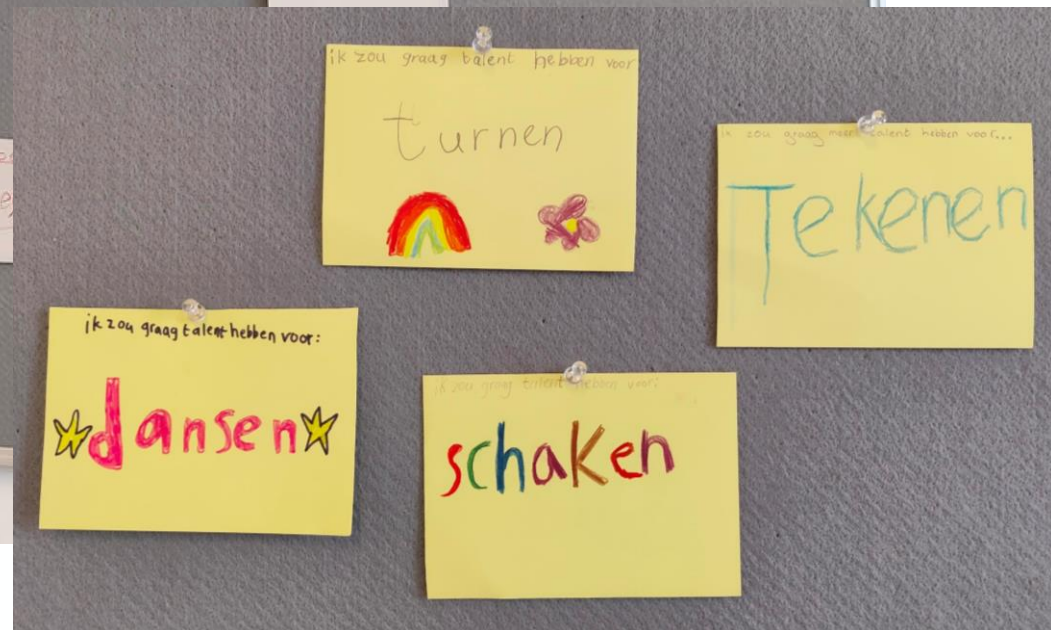
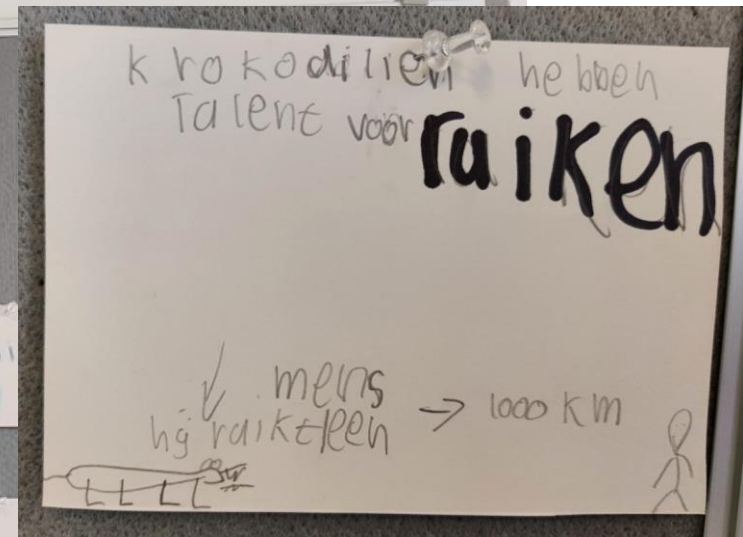
Ik heb talent voor ...

Hoe merk je dat je daar talent voor hebt?

Dat merk ik bijvoorbeeld als ...

Dat merkte ik bijvoorbeeld toen ...

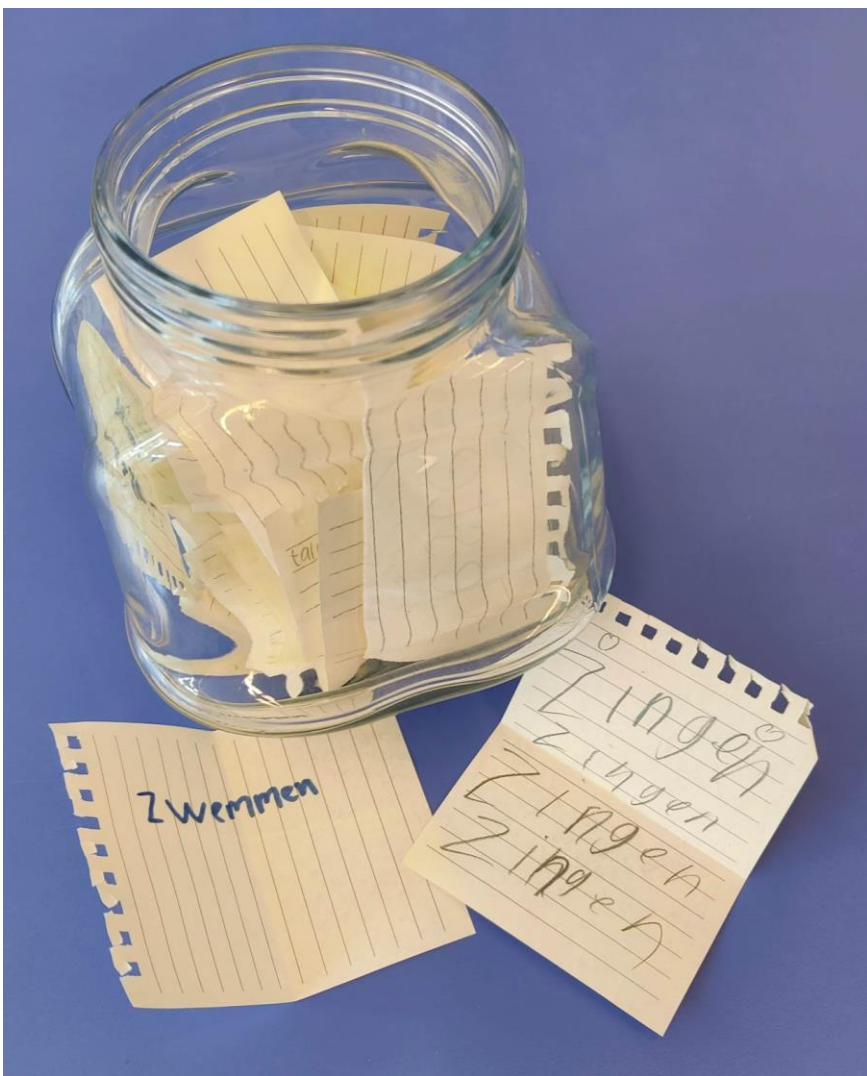

Opdracht voor thuis:

Leerlingen gaan met een familielid (in de thuistaal) in gesprek over hun talenten.

- Leerlingen nemen talentenkaartjes mee naar huis.
- Leerlingen gaan in gesprek met hun ouders/verzorgers over hun talenten.
Ook vragen ze naar voorbeelden waarin de ouders/verzorgers hun talenten gebruiken.
- Leerlingen beschrijven het talent en een voorbeeld op het talentenkaartje.

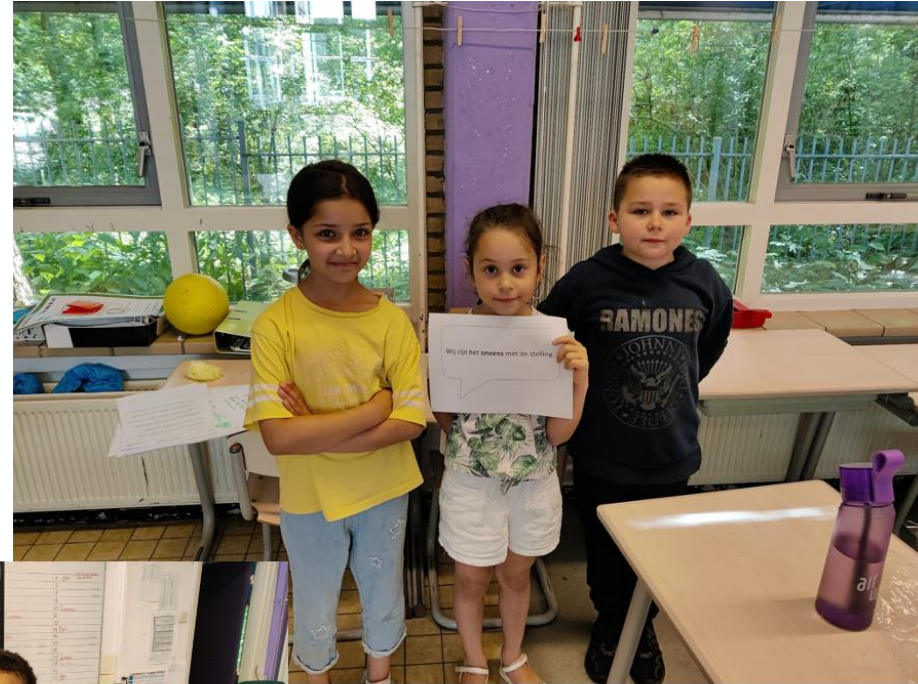

Ik heb liever talent voor ...,
want

Niets doen is ook een talent

Ik kan heel goed niets doen, maar
mijn zus niet. Zij kan nooit stil zitten
en niets doen.

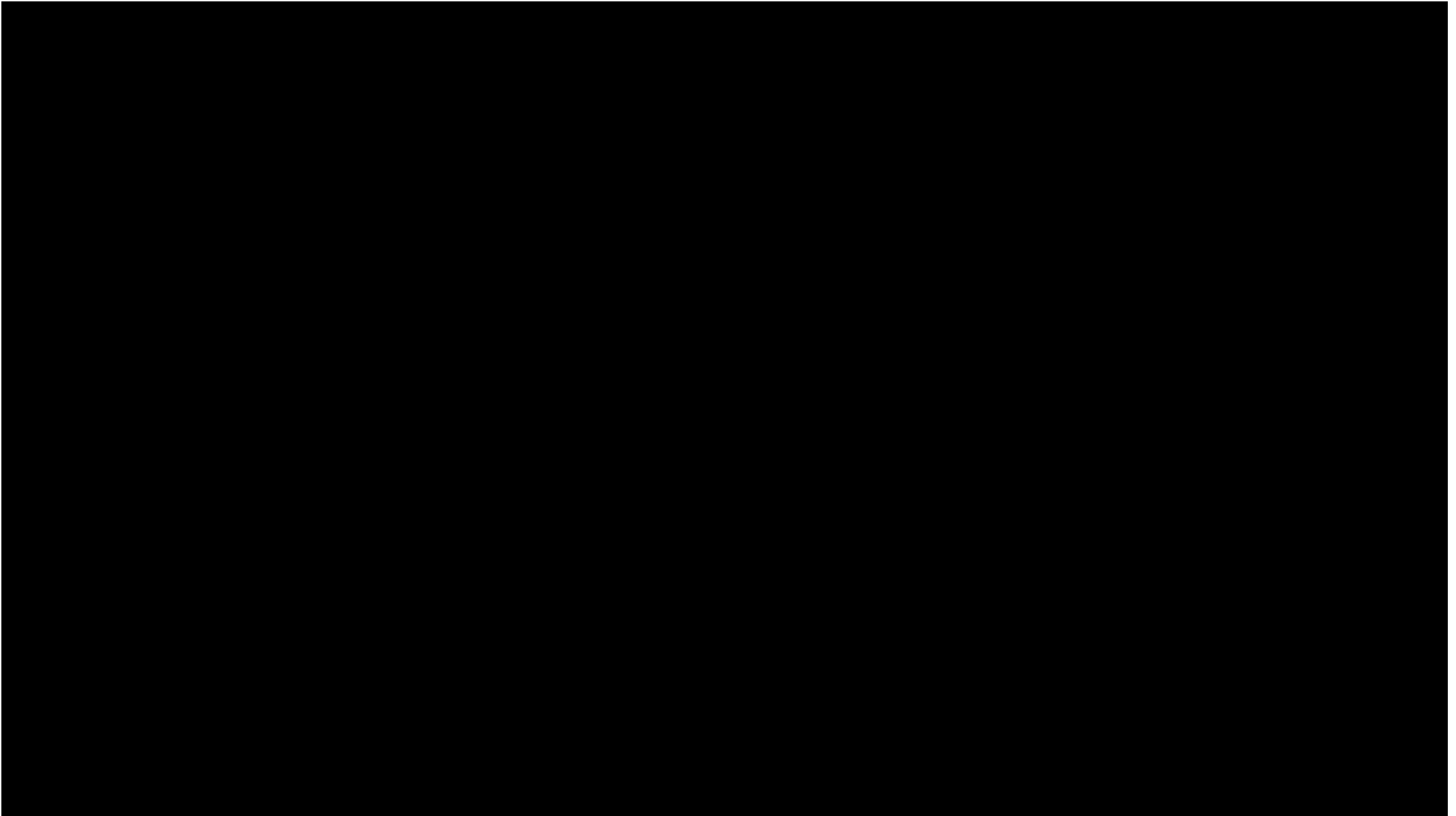

Gedicht van Joke van Leeuwen
Illustratie van Job van Gelder

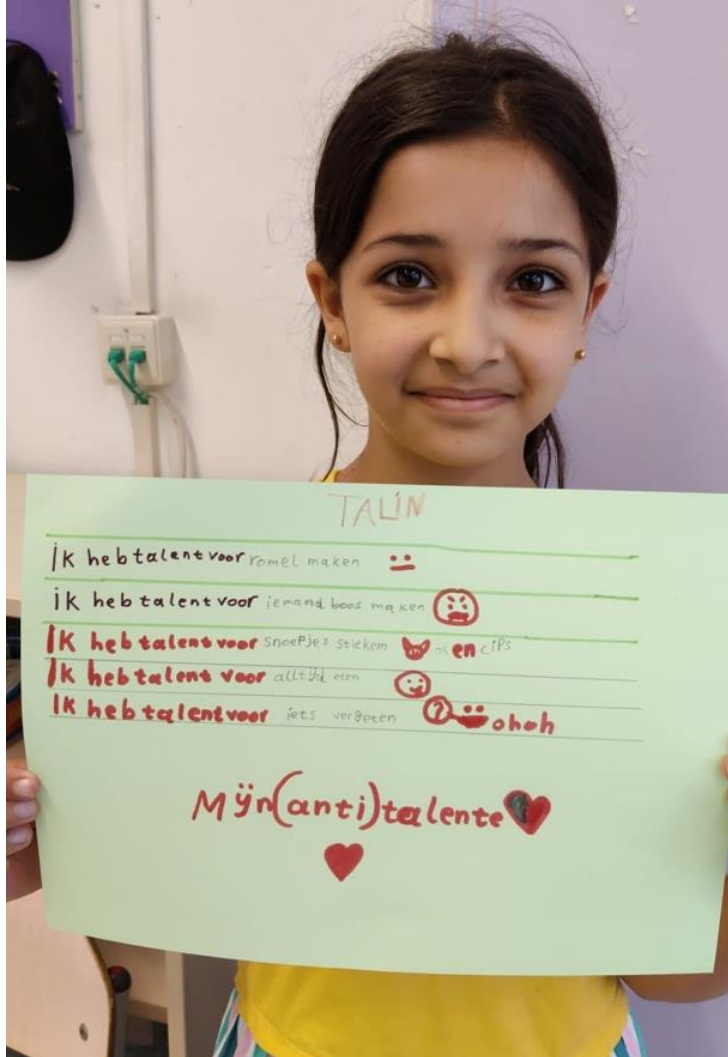
Een gedicht op stroken

Ik heb talent voor ...
Ik heb talent voor ...
Ik heb talent voor ...
Ik heb talent voor ...
Ik heb talent voor ...
Kortom, ...

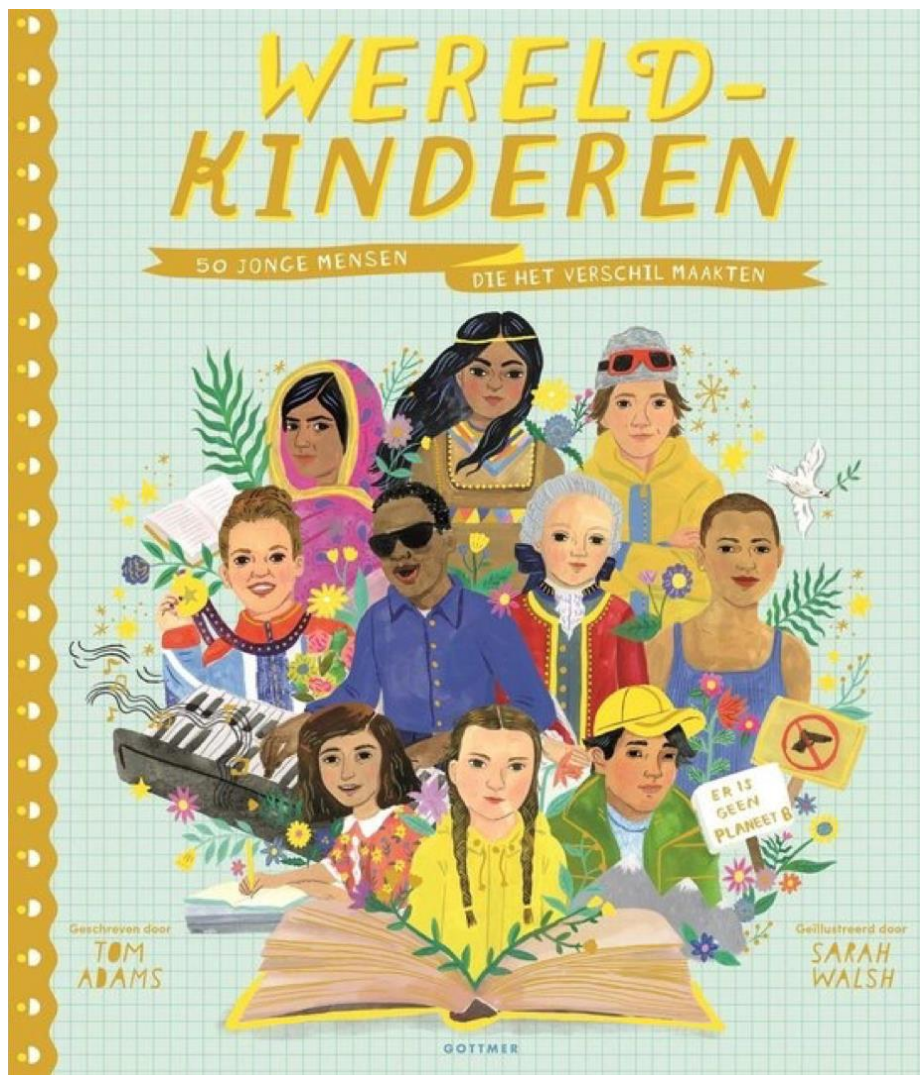

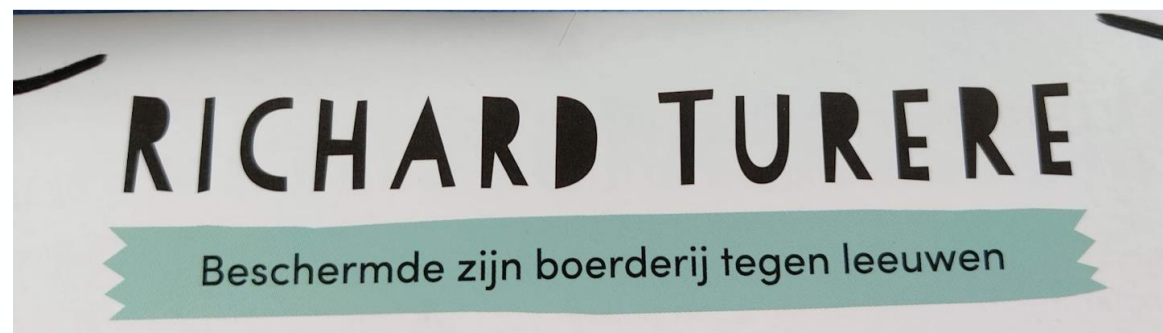
slo

Ik heb talent voor rommel maken
Ik heb talent voor iemand boos maken
Ik heb talent voor stiekem snoepjes en chips pakken
Ik heb talent voor altijd eten
Ik heb talent voor iets vergeten

Adams, T. & Walsh, S. (2020). *Wereldkinderen. 50 jonge mensen die het verschil maakten*. Haarlem: Gottmer

"Richard wilde niet dat alle leeuwen dood zouden gaan. Hij zocht een manier waarop mensen en leeuwen konden samenleven."

/ Les 4: Het talent van Richard Turer

60
min

Lezen van de tekst

Leerlingen lezen de rijke tekst over Richard Turere in Wereldkinderen met behulp van scaffolding en gesprekken over de inhoud van de tekst.

Kijk in de handreiking voor adviezen
bij het voeren van het gesprek.

Taaldenkgesprek

- Focus op de zin: “hij zocht een manier waarop mensen en leeuwen konden samenleven.” Vraag je hardop af: hoe zou Richard zijn koeien kunnen beschermen, zonder de leeuwen te doden?
- Vorm groepjes van twee of drie leerlingen en laat de leerlingen in gesprek gaan over bovenstaande de vraag. Schuif bij een groepje aan.
- Inventariseer kort: wat hebben de leerlingen bedacht? Er is geen goed of fout, waardeer alle ideeën. Hebben ze iets bedacht dat echt kan werken?

Hij kan een dikke, hoge muur om zijn boerderij heen bouwen.

Hij kan de leeuwen lokken met vlees, en dan een kooi op ze laten vallen.

Hij kan een speciale stal bouwen voor de koeien, met ijzeren hekken.

Hij kan een hoog hek om de boerderij heen zetten, met elektrische stroom erop.

Hij kan een hek bouwen met scherpe spijlen, zodat de leeuwen er niet overheen kunnen.

Hij kan een vogelverschrikker neerzetten met een radio en een zaklamp. Dan denken de leeuwen dat er iemand is. De radio kan bijvoorbeeld 'ga weg' roepen, of geluiden van voetstappen laten horen.

Hij kan een rode doek aan de leeuwen vastmaken, dan gaan de stieren ze achtervolgen.

'Ik ben zo klein,' zei
de mol.

'Ja,' zei de
jongen,
'maar je
maakt een
groot
verschil.'

/ Lesbeschrijving

Volg de pijl!

Les 1: Wat is talent?

De leerlingen verkennen wat talent is door een gedicht te lezen en erover in gesprek te gaan aan de hand van prikkelende vragen. De leerlingen bespreken elkaars talenten en maken een talentenmuur van de groep.

Les 2: Wat een talenten

De leerlingen verdiepen en verbreden het concept talent door een gesprek aan de hand van prikkelende vragen, het ontdekken van talenten van personages in boeken en het categoriseren van talenten.

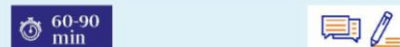
Les 3: Anti-talent

De leerlingen gaan in gesprek over anti-talenten en welke (onverwachte) positieve kanten dat heeft. Ze verzamelen zo ideeën voor het schrijven van een gedicht over anti-talenten.

Les 4: Het talent van Richard Turere

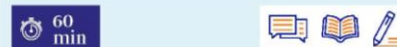

De leerlingen lezen de rijke tekst over Richard Turere uit het boek *Wereldkinderen*. Met behulp van scaffolding en gesprekken werken ze aan hun begrip over de inhoud.

Les 5: Op verhaal komen #vertelling

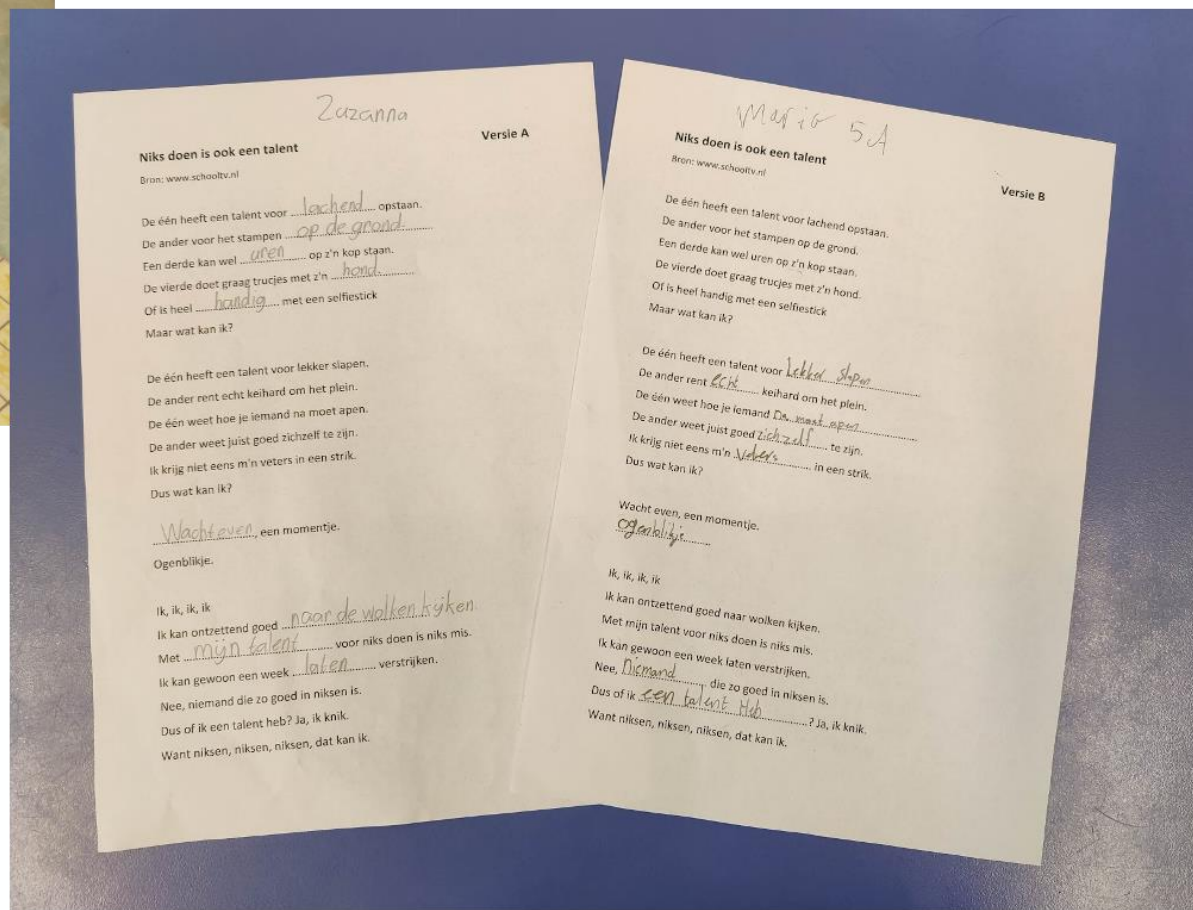
De leerlingen gaan in gesprek over situaties waarin ze hun talent inzetten om anderen te helpen of blij te maken en schrijven een eerste versie van hun tekst.

Les 6: Eigen talent #vertelling

De leerlingen krijgen en geven feedback op de eerste versie van hun vertelling, herschrijven die en publiceren de tekst.

hiet wasi zondas en ik ging
samen online in mijn woon
kamer. toen hoorde ik iemand
zegen ik weet niet hoe je spreekt.
ik ging hem helpen. toen ging
hij zegen dankjewel wil je
met mij vriend worden ik heb
gezegd ja. En toen wase we
lekker samen en ik was
op mijn trots en hij
samt nu met mij iederdas.

In je hoofd
kun je alles.
Fietsen naar de maan,
boven op de wolken staan.
Strelen met je handen los,
lopen door een donker bos.

Vechten als een tijger,
dansen met een elf.

Afscheid nemen
zonder tranen,
alles gaat vanzelf.

IW =

zn =

bn =

ww =

vz =

Handreiking Interactie: gesprekken voeren die de taal-, denk- en kennisontwikkeling stimuleren.

Platform basisvaardigheden

Taal-Nederlands – SLO

Uitgelicht:

- Reflectiewijzer mondelinge taalvaardigheid
- Achtergrondinformatie mondelinge taalvaardigheid
- In oktober: de lessenseries
- In december: handreiking Interactie

Versterken basisvaardigheden: kennis en handreikingen

Voor leraren, docenten, (staf)medewerkers of schoolleiders staan hieronder een aantal praktische handvatten en adviezen om de basisvaardigheden te versterken.

/ taal-Nederlands

/ rekenen-wiskunde

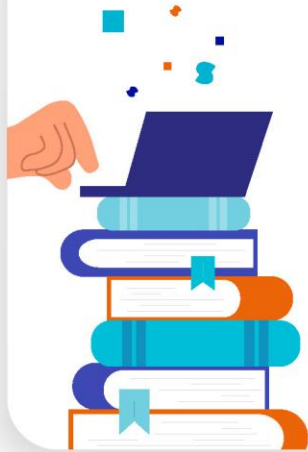
/ digitale geletterdheid

/ burgerschap

/ Adviezen versterken basisvaardigheden taal-Nederlands

/ Didactiek

- Maak gebruik van bewezen effectieve didactiek.
- Zorg voor een rijk taalaanbod.
- Bevorder lees- en schrijfmotivatie.
- Zet meertaligheid in bij het leren.

/ Samenhang

- Zorg voor samenhang tussen lezen, schrijven en mondelinge taalvaardigheid.
- Zorg voor betekenisvolle verbinding tussen taalverzorging en lezen, schrijven en mondelinge taalvaardigheid.
- Verbind de taalvaardigheden expliciet aan andere vakken.
- Houd zicht op de doorlopende leerlijn van de taalvaardigheden.

Adviezen versterken basisvaardigheden

/ Toetsing

- Start vanuit taaldoelen. Stem daar formatieve evaluatie en summatieve beoordeling op af.

/ Organisatie

- Verdeel de onderwijstijd over de taalvaardigheden evenrediger: besteed meer aandacht aan schrijven en mondelinge taalvaardigheid.

Bedankt voor je deelname!

- Vragen? Mail dan naar hanna.kuijs@gmail.com of a.tammes@slo.nl

Bronnen

- Adams, T. & Walsh, S. (2020). *Wereldkinderen. 50 jonge mensen die het verschil maakten*. Haarlem: Gottmer
- Damhuis, R., de Blauw, A. & Brandenbarg, N. (2004) *CombiList, een instrument voor taalontwikkeling via interactie: Praktische vaardigheden voor leidsters en leerkrachten*. Nijmegen: Expertisecentrum Nederlands.
- Mercer, N. & K. Littleton (2013). *Interthinking. Putting talk to work*. New York: Routledge.
- www.lowan.nl/taaldenkgesprekken – krachtige kwesties